

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ROCZNIK CXIX

NR 2

WARSZAWA 2012

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ZAŁOŻONY PRZEZ XAWEREGO LISKEGO
W 1887 ROKU

ROCZNIK CXIX
2012

2

WYDAWNICTWO NAUKOWE SEMPER
WARSZAWA 2012

Publikacja dofinansowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

KOMITET REDAKCYJNY

Dániel Bagi, Richard Butterwick-Pawlikowski, Stanisław Bylina, Dorota Dukwicz,
Jerzy Dygdała, Marian Dygo, Jerzy Eisler (zastępca redaktora), Jarosław Hrycak,
Magdalena Hułas, Maciej Janowski (zastępca redaktora), Tomasz Jurek,
Bartosz Kaliski (sekretarz), Tomasz Kizwalter, Satoshi Koyama,
Wojciech Kriegseisen, Roman Michałowski (redaktor), Krzysztof Mikulski,
Michael G. Müller, Borys W. Nosow, Andrzej Nowak,
Edward Opaliński (zastępca redaktora), Henryk Samsonowicz, Jerzy Strzelczyk,
Philipp Ther, Jacek Wijaczka, Romuald Wojna

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii PAN
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, tel. +48 22 831 02 61
e-mail: kh@ihpan.edu.pl
<http://www.ihpan.edu.pl>
http://www.semper.pl/kwartalnik_historyczny

Redaktor językowy: Bogusława Pilch
Adiunkt redakcji: Elżbieta Kowalczyk

© Copyright by Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk
and Wydawnictwo Naukowe Semper
Warszawa 2012

© All right reserved. No part of this book may be reproduced, stored
in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without
the prior permission of the publishers, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk
and Wydawnictwo Naukowe Semper

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub odtwarzanie fragmentów
tej publikacji w mediach każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia
Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk oraz Wydawnictwa Naukowego Semper

PL ISSN 0023-5903
Nr indeksu 363103

Wydawnictwo Naukowe Semper

Redakcja i Studio Graficzne
ul. Mariensztat 8
00-302 Warszawa
tel./fax: 22 538 92 03
e-mail: redakcja@semper.pl

Dział handlowy i księgarnia:
ul. Bednarska 20 A
00-321 Warszawa
tel./fax: 22 828 49 73
e-mail: handlowy@semper.pl

<http://semper.pl>
<http://semper.istore.pl>

SPIS TREŚCI

Michał Tymowski, Kulturowo-psychologiczne aspekty obecności niewolników afrykańskich w Portugalii w XV i na początku XVI w.	217
Marcin Broniarczyk, Wykształcenie świeckich senatorów w Koronie za Władysława IV	251
Urszula Kosińska, August II i królewicz Fryderyk August w latach 1725–1729 a problem elekcji <i>vivente rege</i>	305

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Grażyna Jurkowlaniec, Średniowieczny obraz kultowy jako przedmiot badań nauk historycznych	323
Jacek Purchla, Czy Lwów wybije się na „Mikrokosmos”?	341

*

D.C. Pangerl, <i>Die Metropolitanverfassung des karolingischen Frankenreiches</i> — Przemysław Nowak	365
<i>The Languages of Gift in the Early Middle Ages</i> , red. W. Davies, P. Fouracre — Aneta Pieniędzy	368
V. Drška, <i>Dějiny Burgundska. Nomen Burgundiae ve středověku</i> , wyd. B. Němec-Veduta — Jerzy Strzelczyk	374
J. Chachaj, <i>Początki kościołów lubelskich w świetle legend i przekazów historycznych</i> — Piotr Plisiecki	377
A. Konopacki, <i>Życie religijne Tatarów na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI–XIX wieku</i> — Natalia Królikowska	382
<i>Dokumenty Braclavs'kogo Voëvodstva 1566–1606 rokiv</i> , wyd. M. Krokun, O. Pidubnâk — Henryk Litwin	388
B. Tezcan, <i>The Second Ottoman Empire. Political and Social Transformation in the Early Modern World</i> — Dariusz Kołodziejczyk	394
E. Tryjarski, <i>Zapisy Sądu duchownego Ormian miasta Lwowa za lata 1625–1630 w języku ormiańsko-kipczackim</i> — Jan Tyszkiewicz	403
J. Gzella, <i>Mędzy Sowietami a Niemcami. Koncepcje polskiej polityki zagranicznej konserwatystów wileńskich zgrupowanych wokół „Słowa” (1922–1939)</i> — Tomasz Sikorski	407

IN MEMORIAM

Marian Biskup (19 XII 1922–16 IV 2012) — Henryk Samsonowicz	413

CONTENTS

Michał Tymowski, Cultural-Psychological Aspects of the Presence of African Slaves in Portugal during the Fifteenth Century and the Early Sixteenth Century	217
Marcin Broniarczyk, The Education of Lay Senators in the Crown under Władysław IV	251
Urszula Kosińska, Augustus II and Prince Frederic Augustus in 1725–1729 and the Problem of the <i>vivente rege</i> Election	305
CRITICAL ARTICLES — REVIEWS	
Grażyna Jurkowlaniec, The Mediaeval Cult Image as the Object of Research Performed by the Historical Sciences	323
Jacek Purchla, Will Lviv Become a <i>Microcosmos</i> ? Remarks on the Margin of a Book by Markian Prokopovych: <i>Habsburg Lemberg. Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914</i>	341
IN MEMORIAM	413

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN	— Archiwum Akt Nowych w Warszawie
AGAD	— Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGZ	— <i>Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie</i>
AP	— Archiwum Państwowe
AIPN	— Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
APH	— „Acta Poloniae Historica”
ASWK	— <i>Akta sejmikowe województwa krakowskiego</i>
ASWP	— <i>Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego</i>
BC	— Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie
BJ	— Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK	— Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
BN	— Biblioteka Narodowa w Warszawie
BO	— Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
BPAU-PANKr	— Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
BR	— Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu
CAW	— Centralne Archiwum Wojskowe
CDS	— <i>Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae</i> , Wrocław 1956–1964
CPH	— „Czasopismo Prawno-Historyczne”
DN	— „Dzieje Najnowsze”
KDKK	— <i>Kodeks dyplomatyczny Katedry Krakowskiej</i> , Kraków 1874–1883
KDM	— <i>Kodeks dyplomatyczny Małopolski</i> , Kraków 1876–1905
KDMaz	— <i>Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis</i> , Warszawa 1919
KDP	— <i>Kodeks dyplomatyczny Polski</i> , Warszawa 1847–1887
KDW	— <i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski</i> , Poznań 1877 nn.
KH	— „Kwartalnik Historyczny”
KHKM	— „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
MGH	— <i>Monumenta Germaniae Historica</i>
MGH SrG	— <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum</i>
MGH SS	— <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores</i>
MK	— <i>Metryka Koronna</i>
MPH	— <i>Monumenta Poloniae Historica</i>
MPH s.n.	— <i>Monumenta Poloniae Historica, Series nova</i>
mps	— maszynopis
n.	— i następna
nn.	— i następne
OiRP	— „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
op. cit.	— opus citatum
oprac.	— opracował
PH	— „Przegląd Historyczny”
PL	— <i>Patrologiae cursus completus. Series Latina</i> , Paris 1844–1865
por.	— porównaj
przyp.	— przypis

PSB	— <i>Polski Słownik Biograficzny</i>
RDSG	— „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
red.	— redaktor, redakcja
RH	— „Roczniki Historyczne”
RHum	— „Roczniki Humanistyczne”
rkp.	— rękopis
RWHF PAU	— „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, Kraków 1874–1891
	— „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1891–1918
	— „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921
	— „Rozprawy — Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921–1928/1929
	— „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1928/1929–1952
	— <i>Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności</i> , Kraków 1992–
SDRE	— „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”
SGKP	— <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i>
SH	— „Studia Historyczne”
SIRIO	— <i>Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoričeskogo Obščestva</i>
Sobótka	— „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»”
SPPP	— <i>Starodawne Prawa Polskiego Pomniki</i>
SRP	— <i>Scriptores Rerum Polonicarum</i>
SSS	— <i>Słownik Starożytności Słowiańskich</i>
St. Źr.	— „Studia Źródłoznawcze”
sygn.	— sygnatura
Urzędnicy	— <i>Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII Wieku. Spisy</i> , red. A. Gąsiorowski
Urzędnicy, Litwa	— <i>Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy</i> , red. A. Rachuba
VC	— <i>Volumina Constitutionum</i> , t. 1–, Warszawa 1996– (należy cytować odpowiednio, według wzoru: VC 1/1)
VL	— <i>Volumina Legum</i> , t. 1–10, Warszawa 1732–1793 (cytować np.: VL 7, s. 234)
wyd.	— wydanie, wydał
z.	— zeszyt
ZH	— „Zapiski Historyczne”
zob.	— zobacz

TRANSLITERACJA SŁOWIAŃSKICH ALFABETÓW CYRYLICKICH

Nr	Litera alfabetu cyrylicy-kiego		Trans-literacja		Język*	Nr	Litera alfabetu cyrylicy-kiego		Trans-literacja		Język
1	A	a	A	a	b bu m r s u	27	P	p	R	r	b bu m r s u
2	Б	б	B	b	b bu m r s u	28	C	c	S	s	b bu m r s u
3	В	в	V	v	b bu m r s u	29	T	т	T	t	b bu m r s u
4	Г	г	G	g	b bu m r s u	30	Ѥ	ѧ	Ć	ć	s
5	Д	д	D	d	b bu m r s u	31	Ќ	ќ	Ķ	ķ	m
6	Ђ	ђ	Đ	đ	s	32	У	y	U	u	b bu m r s u
7	Ѓ	ѓ	Ǧ	ǧ	m	33	Ў	ў	Ŭ	ŭ	b
8	E	e	E	e	b bu m r s u	34	Ф	ф	F	f	b bu m r s u
9	Ё	ё	Ë	ë	b r	35	X	x	H	h	b bu m r s u
10	Є	є	Ê	ê	u	36	Ц	ц	C	c	b bu m r s u
11	Ж	ж	Ž	ž	b bu m r s u	37	Ч	ч	Č	č	b bu m r s u
12	З	з	Z	z	b bu m r s u	38	Џ	џ	Ď	ď	m s
13	S	s	Ŝ	ŝ	m	39	Ш	ш	Š	š	b bu m r s u
14	И	и	I	i	b** bu m r s u	40	Щ	щ	Ŝ	ŝ	bu r u
15	I	i	Ì	ì	b r** u	41	Ъ	ъ	“	“	b** bu r
16	Ї	ї	Ĭ	ĭ	u	42	Ы	ы	Y	y	b r u**
17	J	j	Ǧ	ǧ	m s	43	Ь	ь	’	’	b bu r u
18	Й	й	J	j	b bu r u	44	Э	э	È	è	b r
19	K	к	K	k	b bu m r s u	45	Ю	ю	Û	û	b bu r u
20	Л	л	L	l	b bu m r s u	46	Я	я	Â	â	b bu r u
21	Љ	љ	Ľ	ľ	m s	47	’	’	’	’	b bu m r s u
22	M	м	M	m	b bu m r s u	48	Њ	њ	Ĝ	ğ	b** u**
23	Н	н	N	n	b bu m r s u	49	Ѣ	ѣ	Ě	ě	b** r** u**
24	Њ	њ	Ŋ	ŋ	m s	50	Ѧ	ѧ	Ǻ	ǻ	bu**
25	O	o	O	o	b bu m r s u	51	Ө	ө	Ė	ė	r**
26	П	п	P	p	b bu m r s u	52	Ү	ү	ÿ	ÿ	r**

* Oznaczenia języków: b — białoruski, bu — bułgarski, m — macedoński, r — rosyjski, s — serbsko-chorwacki, u — ukraiński.

** Występuje w dawnej pisowni.

-od 1991-
SEMPER

przedstawia

Urszula Wróblewska

Oświata Tatarów w Drugiej Rzeczypospolitej

ISSN 0023-5903

9 770023 590208

